

Lenka RANDÝSKOVÁ¹, Petr JANAS²

STANOVENÍ EFEKTIVNÍ TUHOS TI PRŮŘEZU OCELOVÉHO PRVKU Z OHYBOVÝCH ZKOUŠEK

BENDING TEST-BASED DETERMINATION OF EFFECTIVE CROSS-SECTION STIFFNESS

Abstrakt

Pro většinu používaných materiálů platí, že při překročení limitní hodnoty napětí materiálu již není závislost mezi vektorem napětí a vektorem deformací v určitých úsecích lineární. Vliv fyzikálně nelineárního chování se projeví u konstrukce změnou tuhosti materiálu EI . V tomto článku je uveden postup určení efektivní (sečnové) tuhosti EI průřezu ocelového prvku z ohybových zkoušek v závislosti na relativním natočení průřezu $d\varphi$. K určení EI použijeme obecnou deformační metodu a iterační postup výpočtu.

Klíčová slova

Tuhost materiálu, ohybová zkouška, fyzikální nelinearita, deformační metoda

Abstract

For majority of materials the stress-strain relation becomes non-linear as soon as the normal stress exceeds its limit value. The non-linear behavior manifests itself through the change of the cross-section stiffness EI . In this paper the effective (secant) stiffness EI is determined as a function of the relative cross-section rotation $d\varphi$ from the bending-test. To this end, the displacement method is utilized along with an iterative procedure.

Keywords

Cross-section stiffness, bending test, physical nonlinearity, displacement method

1 ÚVOD

Na fyzikálně a geometricky nelineárním chování konstrukce se může podílet nepružné chování materiálu a změna tvaru profilu prutů konstrukce. Tyto změny se projeví změnou ohybové tuhosti prutů. V [1] byla odvozena efektivní tuhost jako funkce ohybového momentu M . Při geometricky nelineárním řešení oblouků [3] se ukázalo, že jedné hodnotě zatížení (tedy i ohybového momentu M) odpovídají až tři deformované stavy této konstrukce. Dále pak hodnota ohybového momentu nevymezuje ani při nulové nebo konstantní normálové síle v prutu jednoznačně efektivní tuhost EI . Jednomu ohybovému momentu mohou odpovídat při velkých deformacích i dvě hodnoty této tuhosti i při stejných normálových silách. Ukazuje se však, že EI může být jednoznačně definována jako funkce změny jeho pootočení $d\varphi$.

---

¹ Ing. Lenka Randýsková, Katedra stavební mechaniky, Fakulta stavební, VŠB-Technická univerzita Ostrava, Ludvíka Podéště 1875/17, 708 33 Ostrava - Poruba, tel.: (+420)597321919, e-mail: lenka.randyskova@vsb.cz.

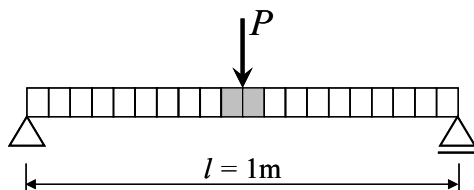
² Doc. Ing. Petr Janas, CSc., Katedra stavební mechaniky, Fakulta stavební, VŠB-Technická univerzita Ostrava, Ludvíka Podéště 1875/17, 708 33 Ostrava - Poruba, tel.: (+420)597321308, e-mail: petr.janas@vsb.cz.

2 ŘEŠENÍ

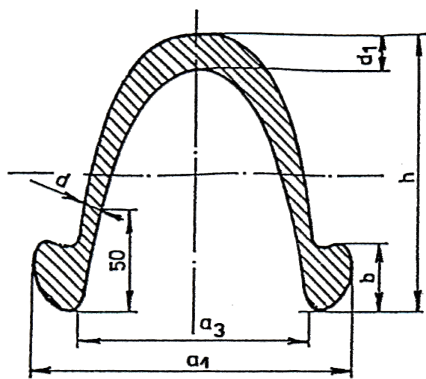
Odvození efektivní (sečnové) tuhosti EI , v tomto případě pro nulovou normálovou sílu, provedeme na prostém nosníku délky 1 metr, který je tvořen profilem P-28. Nosník je po své délce rozdělen na n dílků. Při tomto řešení se vychází z předpokladů, že konstrukce a tedy i každý její průřez je z pružnoplastického materiálu, platí Navier-Bernoulliho hypotézy o zachování rovinnosti průřezu, které se v procesu zatěžování nemění. Zanedbává se vliv posouvajících sil, vlastní pnutí, klopení a ztráta stability. Pro určení efektivní tuhosti použijeme obecnou deformační metodu [2] a iterační postup výpočtu. Při řešení respektujeme geometrickou nelinearitu.

Při odvození tuhosti EI , která bude určena v závislosti na relativním natočení jednotlivých průřezů $d\varphi$, postupujeme následně (jako vstupní hodnoty, ze kterých vycházíme, slouží hodnoty získané z ohybových zkoušek na obr. 3):

1. nosník rozdělíme na n dílků (vzhledem k výšce použitého profilu volíme $n = 16$, pak je délka dvou středních dílků, které v tomto případě měří 125 mm, srovnatelná s výškou h daného profilu P-28)
2. určíme hodnotu síly P v závislosti na průhybu středu nosníku w_s (kap. 2.1)
3. získanou hodnotu síly P porovnáme s hodnotou síly P_{zk} , který odpovídá danému průhybu w_s dle ohybové zkoušky (obr. 3)
4. pokud se získaná hodnota síly liší, měníme hodnotu efektivní tuhosti EI dvou středních dílků nosníku (obr. 1) tak dlouho, dokud neobdržíme s určitou zadanou přesností ε_2 hodnotu odpovídající síly P_{zk} z ohybové zkoušky (při prvním kroku výpočtu měníme pouze EI dvou středních dílků, v následujících krocích pak už EI všech dílků)
5. tento postup aplikujeme na všechny hodnoty daných průhybů středu nosníku w_s
6. popsaným postupem získáme hodnoty efektivních tuhostí EI , kterým je vždy přiřazeno relativní natočení daných dílků $d\varphi$ (po vynesení hodnot do grafu získáme požadovanou křivku tuhosti)
7. celý postup opakujeme, ale při následujících krocích již vždy postupně měníme tuhosti všech dílků nosníku dle hodnot tuhostí získaných v předcházejícím kroku, avšak hodnotu tuhosti dvou středních dílků upravujeme stále dle bodů 3 až 4
8. výpočet ukončíme, pokud se hodnoty ohybových tuhostí následujících kroků budou shodovat s požadovanou přesností ε_3

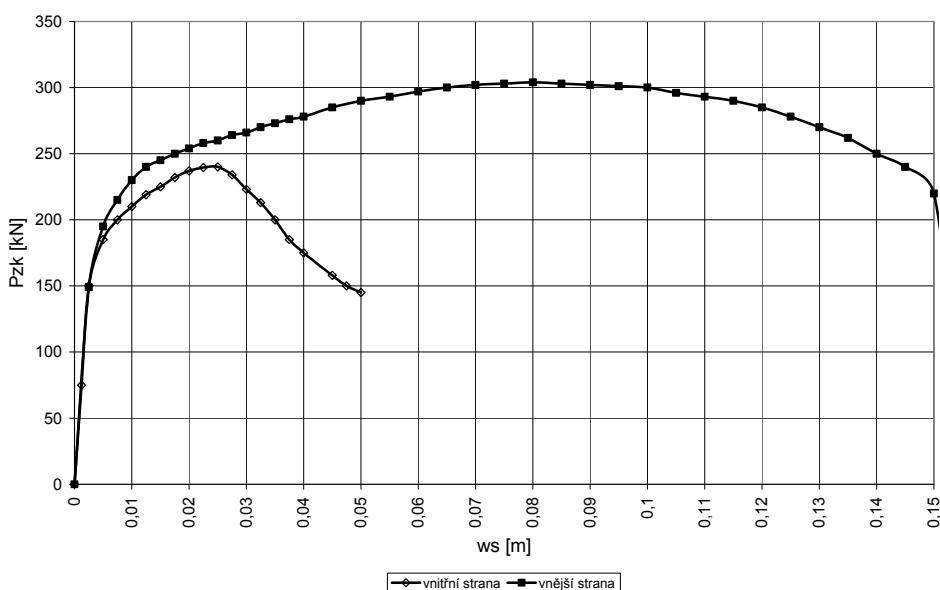

Obr. 1: Schéma zatěžovaného nosníku

a_1 [mm]	148
a_3 [mm]	109
b [mm]	31
d [mm]	7,9
d_1 [mm]	14,5
h [mm]	127,5

Obr. 2: Profil P-28

Obr. 3: Hodnoty z ohybových zkoušek při zatěžování z vnitřní a vnější strany kořene profilu P-28

2.1 Určení síly P v závislosti na průhybu středu nosníku w_s

Nosník je rozdělen na n přímkových dílků. Každý tento dílek budeme považovat za prut uložený oboustranně monoliticky. Tím dostaneme celkem $n_p = [3 \cdot (n+1) - 3]$ neznámých parametrů vektoru deformace $\{r\}$. Tyto neznámé deformace, které představují vodorovný posun u_i , svislý posun w_i a natočení φ_i jednotlivých bodů nosníku, lze získat řešením soustavy rovnic

$$[K] \cdot \{r\} = \{F\}, \quad (1)$$

kde $[K]$ je celková matice tuhosti nosníku a získáme ji lokalizací globálních matic tuhosti jednotlivých dílků $[k_i]$. Matice $[K]$ je při nelineárním řešení funkcí vektoru $\{F\}$. Vektor $\{F\}$ je zatěžovací vektor, který obsahuje jedinou nenulovou hodnotu a to sílu P , která tvoří střední hodnotu tohoto vektoru.

$$\{F\} = \{0 \quad \dots \quad P \quad \dots \quad 0\}^T = P \cdot \{0 \quad \dots \quad 1 \quad \dots \quad 0\}^T = P \cdot \{\bar{F}\} \quad (2)$$

$$[k_i^*] = \begin{bmatrix} \frac{EA}{ds_i} & 0 & 0 & -\frac{EA}{ds_i} & 0 & 0 \\ 0 & \frac{12EI_i}{ds_i^3} & -\frac{6EI_i}{ds_i^2} & 0 & -\frac{12EI_i}{ds_i^3} & -\frac{6EI_i}{ds_i^2} \\ 0 & -\frac{6EI_i}{ds_i^2} & \frac{4EI_i}{ds_i} & 0 & \frac{6EI_i}{ds_i^2} & \frac{2EI_i}{ds_i} \\ -\frac{EA}{ds_i} & 0 & 0 & \frac{EA}{ds_i} & 0 & 0 \\ 0 & -\frac{12EI_i}{ds_i^3} & \frac{6EI_i}{ds_i^2} & 0 & \frac{12EI_i}{ds_i^3} & \frac{6EI_i}{ds_i^2} \\ 0 & -\frac{6EI_i}{ds_i^2} & \frac{2EI_i}{ds_i} & 0 & \frac{6EI_i}{ds_i^2} & \frac{4EI_i}{ds_i} \end{bmatrix} \quad (3)$$

$$[T_i] = \begin{bmatrix} \cos \varphi_i & \sin \varphi_i & 0 & 0 & 0 & 0 \\ -\sin \varphi_i & \cos \varphi_i & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & \cos \varphi_i & \sin \varphi_i & 0 \\ 0 & 0 & 0 & -\sin \varphi_i & \cos \varphi_i & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} \quad (4)$$

$$[k_i] = [T_i]^T \cdot [k_i^*] \cdot [T_i] \quad (5)$$

Při řešení této úlohy máme zadán svislý posun středu nosníku w_s , přičemž hodnota síly P je zde neznámá hodnota. Získáváme tedy smíšenou úlohu, kterou řešíme postupem popsáním následujícími rovnicemi.

$$[K] \cdot \{r\} = P \cdot \{\bar{F}\} \quad (6)$$

$$\begin{bmatrix} k_{11} & \cdots & k_{1s} & \cdots & k_{1n_p} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ k_{s1} & & k_{ss} & & k_{sn_p} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ k_{n_p1} & \cdots & k_{n_ps} & \cdots & k_{n_pn_p} \end{bmatrix} \cdot \begin{Bmatrix} d_1 \\ \vdots \\ w_s \\ \vdots \\ d_{n_p} \end{Bmatrix} = P \cdot \begin{Bmatrix} 0 \\ \vdots \\ 1 \\ \vdots \\ 0 \end{Bmatrix} \quad (7)$$

$$\begin{bmatrix} k_{11} & \cdots & 0 & \cdots & k_{1n_p} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ k_{s1} & & 1 & & k_{sn_p} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ k_{n_p1} & \cdots & 0 & \cdots & k_{n_pn_p} \end{bmatrix} \cdot \begin{Bmatrix} d_1 \\ \vdots \\ -P \\ \vdots \\ d_{n_p} \end{Bmatrix} = -w_s \cdot \begin{Bmatrix} k_{1s} \\ \vdots \\ k_{ss} \\ \vdots \\ k_{n_ps} \end{Bmatrix} \quad (8)$$

$$[K_{\bar{F}}] \cdot \{r_P\} = -w_s \cdot \{K_s\} \Rightarrow \{r_P\} = [K_{\bar{F}}]^{-1} \cdot (-w_s) \cdot \{K_s\} \quad (9)$$

$\{\bar{F}\}$ – zatěžovací vektor vyvolaný jednotkovou silou $P = 1$

$\{K_s\}$ – vektor obsahující prvky z prostředního sloupce původní matice tuhosti soustavy $[K]$

$[K_{\bar{F}}]$ – modifikovaná matice tuhosti, původní prostřední sloupec je nahrazen vektorem $\{\bar{F}\}$

$\{r_P\}$ – modifikovaný vektor deformací, hodnota w_s je nahrazena zápornou hodnotou P

Vyřešením této úlohy získáme kromě hodnot všech deformací r nosníku i hodnotu svislé síly P , která vyvolá právě daný posun w_s . Po získání všech deformací určíme nové souřadnice bodů nosníku a následně pak novou matici tuhosti $[K]$ již deformovaného nosníku a celou úlohu opět zopakujeme.

Výpočet pro dané w_s probíhá iteračně, dokud neobdržíme požadovanou přesnost řešení, která je dána velikostí zatížení určených v následujících k -tých iteracích.

$$\varepsilon_1 = \left| \frac{(P_k - P_{k-1})}{P_k} \right| \quad (10)$$

2.2 Určení tuhosti EI v závislosti na relativním natočení $d\varphi$

Určíme pro danou hodnotu w_s hodnotu síly P . Získanou hodnoty síly P porovnáme s hodnotou síly P_{zk} , která odpovídá danému průhybu w_s dle ohybové zkoušky (obr. 3). Pokud je získaná hodnota síly odlišná, upravujeme hodnotu efektivní tuhosti EI dvou středních dílků nosníku.

$$\begin{aligned} EI_{n/2}' &= EI_{n/2+1}' = \frac{1}{2}(EI_{n/2} + \tilde{EI}) \\ F < F_{zk} &\Rightarrow \tilde{EI} = EI_{n/2}(1 + \varepsilon_2) \\ F > F_{zk} &\Rightarrow \tilde{EI} = EI_{n/2}(1 - \varepsilon_2) \end{aligned} \quad (11)$$

Hodnotu tuhosti středních dílků upřesňujeme tak dlouho, dokud neobdržíme s určitou zadanou přesností ε_2 hodnotu odpovídající síly P_{zk} z ohybové zkoušky.

$$\varepsilon_2 = \left| \frac{(P_{zk} - P)}{P} \right| \quad (12)$$

Tento postup aplikujeme pro všechny hodnoty daných průhybů w_s . Popsaných postupem získáme hodnoty tuhostí EI_i , kterým vždy přiřadíme příslušné relativní natočení středních dílků $d\varphi_i$ (po vynesení hodnot do grafu získáme požadovanou křivku tuhosti).

$$d\varphi_i = \left| \frac{1}{ds_i}(\varphi_i - \varphi_{i+1}) \right| \quad (13)$$

$$ds_i \approx \sqrt{(x_i - x_{i-1})^2 + (z_i - z_{i-1})^2} \quad (14)$$

Celý postup opakujeme, ale při následujících j -tých krocích již vždy postupně měníme efektivní tuhosti všech i -tých dílků nosníku dle hodnot tuhostí získaných v předcházejícím kroku, přičemž hodnotu tuhosti dvou středních dílků stále upravujeme již popsáným postupem (v závislosti na hodnotě síly P_{zk} z ohybové zkoušky).

$$d\varphi_{i,j} \geq d\varphi_{m-1,j-1} \cap d\varphi_{i,j} < d\varphi_{m,j-1} \Rightarrow EI_{i,j} = EI_{m-1,j-1} - \frac{(d\varphi_{i,j} - d\varphi_{m-1,j-1})}{(d\varphi_{m,j-1} - d\varphi_{m-1,j-1})} (EI_{m-1,j-1} - EI_{m,j-1}) \quad (15)$$

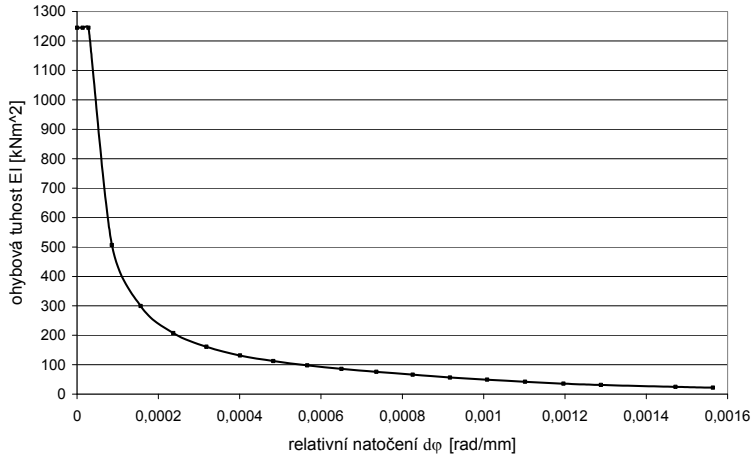
Při změnách efektivních tuhostí stále kontrolujeme, zda hodnoty EI_i v následujících krocích pouze klesají. Pokud by se stalo, že by tuhost začala zpětně stoupat, tak vzrostlou hodnotu tuhosti nahradíme menší tuhostí z předcházejícího kroku.

Výpočet provádíme tak dlouho, dokud neobdržíme požadovanou přesnost řešení ε_3 , která je dána hodnotami tuhostí v následujících krocích.

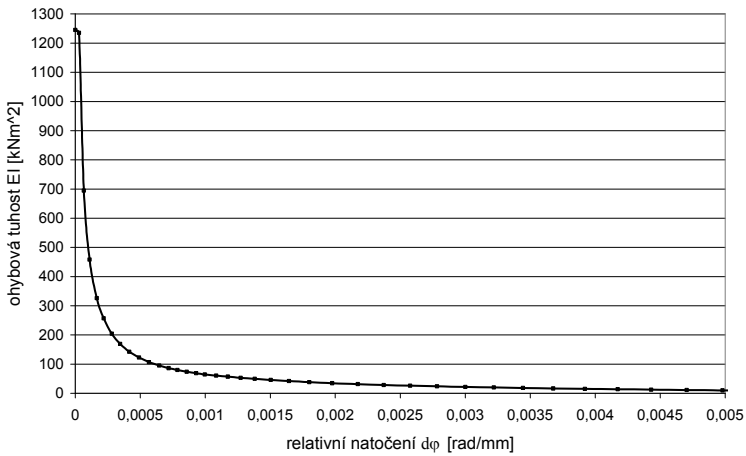
$$\varepsilon_3 = \max \left| \frac{(EI_{i,j} - EI_{i,j-1})}{EI_{i,j}} \right| \quad (16)$$

2.3 Výsledné hodnoty efektivních tuhostí EI

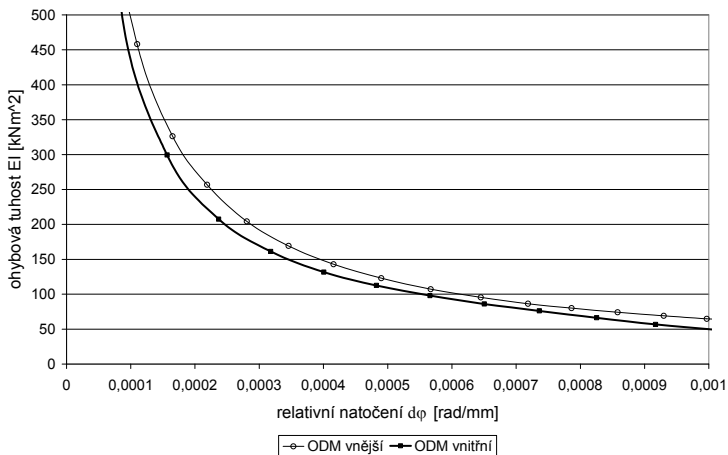
Pomocí popsáného postupu jsme obdrželi hodnoty efektivních tuhostí EI pro profil P-28 zatěžovaný z vnitřní a vnější strany kořene, z nichž jsme následně zkonstruovali křivky. Na obr. 4 až 6 jsou vyneseny křivky, které byly získány se zadanými přesnostmi $\varepsilon_1 = \varepsilon_2 = \varepsilon_3 = 0,0001$. V lineární oblasti (geometricky i fyzikální) je tuhost EI konstantní. Tato lineární oblast tvoří jen malou část křivky. Při rostoucím relativním natočení $d\varphi$ nastává pokles tuhosti EI . Pokles tuhosti má svou příčinu zejména v překročení meze kluzu materiálu, ale také i ve změně geometrie samotného profilu.

Obr. 4: Křivky tuhosti při zatěžování z vnitřní strany kořene profilu P-28

Obr. 5: Křivky tuhosti při zatěžování z vnější strany kořene profilu P-28

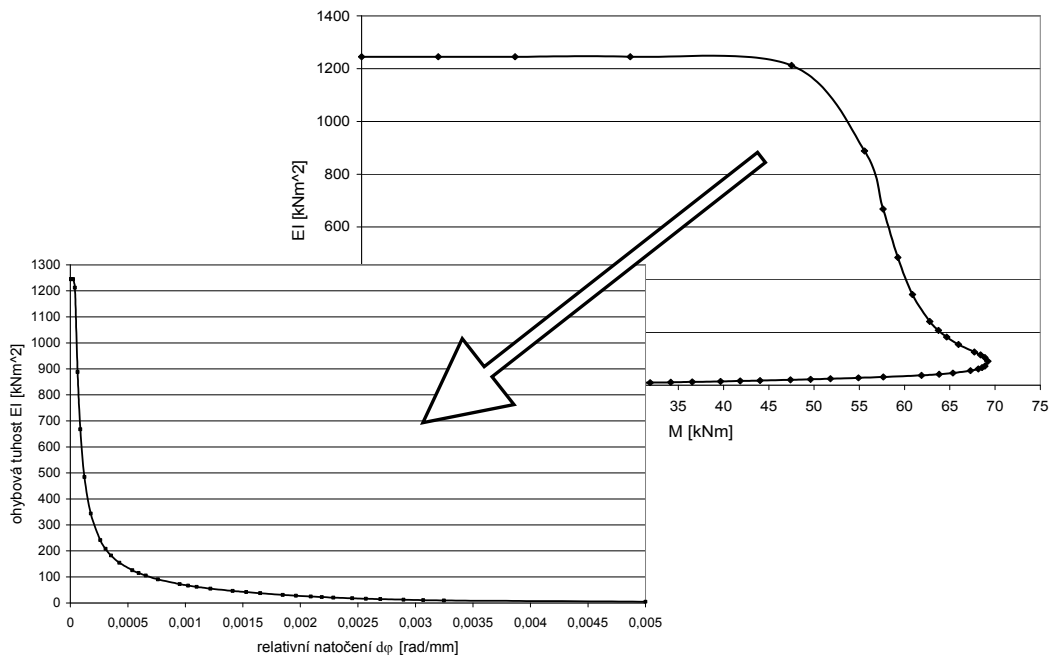

Obr. 6: Srovnání výsledných tuhostí při zatěžování z vnitřní a vnější strany kořene profilu P-28

2.4 Srovnání získaných výsledků s hodnotami získanými pomocí programu ANSYS

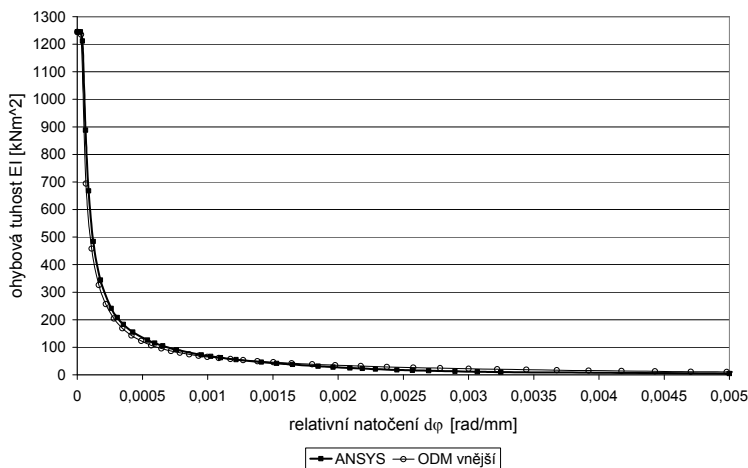
Na základě modelů realizovaných v programu ANSYS byla stanovena efektivní tuhost uvedeného profilu P-28, která je funkcí ohybového momentu M [4]. Máme-li funkční závislost efektivní tuhosti EI na ohybovém momentu M , lze pak dopočítat i odpovídající relativní natočení $d\varphi$ a vykreslit průběh tuhosti EI v závislosti na relativním natočení $d\varphi$ (obr. 7).

$$|d\varphi| = \left| \frac{M}{EI} \right| \quad (17)$$

Obr. 7: Křivky tuhosti EI závislé na M a následně pak $d\varphi$

Na obr. 7 je křivka pro profil P-28 zatěžovaný z vnější strany kořene profilu. Na obr. 8 je pak její srovnání s křivkou získanou z ohybové zkoušky pomocí obecné deformační metody.

Obr. 8: Srovnání křivek získaných pomocí programu ANSYS a z ohybové zkoušky

3 ZÁVĚR

Článek se věnuje určení efektivní (sečnové) tuhosti průřezu EI ocelového profilu P-28 z ohybových zkoušek, které byly provedeny na vzorku délky 1 metr. Tyto hodnoty EI určujeme v závislosti na relativním natočení průřezu $d\varphi$. Hodnoty tuhosti EI byly určeny pomocí obecné deformační metody a iteračního postupu výpočtu a následně z nich byly zkonstruovány křivky. Výsledky byly porovnány s hodnotami získanými pomocí programu ANSYS.

PODĚKOVÁNÍ

Projekt byl realizován za finanční podpory ze státních prostředků prostřednictvím Grantové agentury České republiky. Registrační číslo projektu je 105/08/1562. A dále pak projektu SP/2010156 dotovaného MŠMT na specifický vysokoškolský výzkum.

LITERATURA

- [1] JANAS, P. *Spolehlivost ocelových výztuží dlouhých důlních děl při rázovém zatížení*. Závěrečná zpráva projektu GA ČR 105/04/0458. Ostrava, 2007.
- [2] KADLČÁK, J., KYTÝR, J. *Statika stavebních konstrukcí II*. Brno, 2001. ISBN 80-214-1648-3.
- [3] RANDÝSKOVÁ, L., JANAS, P. Numerické geometricky nelineární řešení soustavy kruhových oblouků pomocí deformační metody. In *Modelování v mechanice 2010*. Mezinárodní konference. Sborník příspěvků, Ostrava, 2010. ISBN 978-80-248-2234-1.
- [4] MARKOPOULOS, A., JANAS, P., PODEŠVA, J. Efektivní ohybová tuhost profilu P-28 se zahrnutím osové síly. In *Modelování v mechanice 2010*. Mezinárodní konference. Sborník příspěvků, Ostrava, 2010. ISBN 978-80-248-2234-1.

Oponentní posudek vypracoval:

Prof. Ing. Jiří Šejnoha, DrSc., ČVUT Praha, Thákurova 7, Praha 6.